

О.І. МАСЛАК, Я.Ю. ЯКОВЕНКО

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ З ПОЗИЦІЙ СТРАТЕГІЇ СТАЛОЇ ЛОГІСТИКИ

У статті розглянуто особливості функціонування транспортної інфраструктури з огляду на засади стратегії сталої логістики. Визначено основні параметри сталої розвитку транспортної інфраструктури, що враховують економічні, екологічні та соціальні параметри. Авторами було проаналізовано основні зміни у кон'юнктурі ринку морських перевезень та їх логістиці. Наголошується увага на тому, що інтеграція України у світовий глобалізований простір та значний потенціал розвитку морських транспортних перевезень актуалізують необхідність збільшення обсягів вантажопотоку та підвищення якості морської інфраструктури із врахуванням принципів сталої розвитку. Відповідно, інфраструктурне облаштування є першочерговим завданням поряд з іншими процесами розвитку транспортної інфраструктури. У ході дослідження було здійснено аналіз сучасного стану та особливостей розвитку українських морських портів, визначено сутність, принципи та фактори розвитку морської інфраструктури. Було виявлено основні проблеми галузі, а саме: розбалансованість розвитку перевантажувальних потужностей, низька ефективність використання їх потенціалу, низький рівень координації між суб'єктами транспортної інфраструктури. Авторами встановлено властивості транспортної інфраструктури та обґрунтовано умови, за яких вона має розвиватися, щоб забезпечити сталість сектору та збільшення рівня участі українських портів в міжнародних ланцюгах постачань. Обґрунтовано конкурентні переваги для подальшого розвитку портової галузі та забезпечення сталої логістики. Зокрема, було виокремлено стратегічні напрями посилення конкурентоспроможності морської інфраструктури України. Виявлено проблеми, які гальмують розвиток транспортної галузі. Обґрунтовано та запропоновано шляхи формування і розвитку конкурентних переваг транспортної інфраструктури з позицій стратегії сталої логістики.

Ключові слова: конкуренція; транспортна інфраструктура; морський транспорт; конкурентні переваги; логістика; конкурентоспроможність; сталий розвиток

О.И. МАСЛАК, Я.Ю. ЯКОВЕНКО

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ С ПОЗИЦИЙ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО ЛОГИСТИКИ

В статье рассмотрены особенности функционирования транспортной инфраструктуры с учетом основ стратегии устойчивой логистики. Определены основные параметры устойчивого развития транспортной инфраструктуры, учитывающие экономические, экологические и социальные параметры. Авторами были проанализированы основные изменения в конъюнктуре рынка морских перевозок и их логистике. Акцентируется внимание на том, что интеграция Украины в мировое глобализованное пространство и значительный потенциал развития морских транспортных перевозок актуализируют необходимость увеличения объемов грузопотока и повышения качества морской инфраструктуры с учетом принципов устойчивого развития. Соответственно, инфраструктурное обустройство является первоочередной задачей наряду с другими процессами развития транспортной инфраструктуры. В ходе исследования был осуществлен анализ современного состояния и особенностей развития украинских морских портов, определена сущность, принципы и факторы развития морской инфраструктуры. Были выявлены основные проблемы отрасли, а именно: разбалансированность развития перегрузочных мощностей, низкая эффективность использования их потенциала, низкий уровень координации между субъектами транспортной инфраструктуры. Авторами установлены свойства транспортной инфраструктуры и обоснованы условия, при которых она должна развиваться, чтобы обеспечить постоянство сектора и увеличение доли участия украинских портов в международных цепочках поставок. Обоснованы конкурентные преимущества для дальнейшего развития портовой отрасли и обеспечения устойчивой логистики. В частности, были выделены стратегические направления усиления конкурентоспособности морской инфраструктуры Украины. Выявлены проблемы, которые тормозят развитие транспортной отрасли. Обоснованы и предложены пути формирования и развития конкурентных преимуществ транспортной инфраструктуры с позиций стратегии устойчивой логистики.

Ключевые слова: конкуренция; транспортная инфраструктура; морской транспорт; конкурентные преимущества; логистика; конкурентоспособность; устойчивое развитие

O.I. MASLAK, Y.Y. YAKOVENKO

FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE FROM THE POINT OF A STRATEGY OF SUSTAINABLE LOGISTICS

The article is dedicated to the features of the functioning of the transport infrastructure, taking into account the foundations of the sustainable logistics strategy. The main parameters of sustainable development of transport infrastructure have been determined, taking into account economic, environmental and social parameters. The authors analyzed the main changes in the conjuncture of the maritime transport market and its logistics. The main attention was focused on the fact that the integration of Ukraine into the globalized world space and the significant potential for the development of sea transport make it necessary to increase the volume of cargo traffic and to improve the quality of maritime infrastructure, taking into account the principles of sustainable development. Accordingly to this it was noted that infrastructure development is a top priority along with other processes of transport infrastructure development. An analysis of the current state and features of the development of Ukrainian seaports was made in the research as well as the essence, principles and factors of the development of maritime infrastructure were determined. The main problems of the industry were identified (the imbalance in the development of transshipment capacities, the low efficiency of using their potential, the low level of coordination between the subjects of the transport infrastructure). The authors established the properties of the transport infrastructure and substantiated the conditions under which it should develop in order to ensure the constancy of the sector and an increase in the share of participation of Ukrainian ports in international supply chains. Competitive advantages have been substantiated for the further development of the port industry and ensuring sustainable logistics. In particular, strategic directions for enhancing the competitiveness of Ukraine's maritime infrastructure were identified. The problems that hinder the development of the transport industry were also identified. The ways of formation and development of competitive advantages of transport infrastructure from the standpoint of sustainable logistics strategy were substantiated and proposed in the current research.

Keywords: competition; transport infrastructure; maritime transport; competitive advantages; logistics; competitiveness; sustainable development

Постановка проблеми. Ефективна транспортна логістика є ключовим аспектом розвитку конкурентоспроможності країни і окремих суб'єктів господарювання. Посилення глобальної конкуренції та зростання ролі регіональних економік зумовили збільшення обсягів транспортних перевезень та посилення потреби у забезпеченні максимальної свободи переміщень. Однак транспортні потужності в Україні використовуються недостатньо, а інфраструктура логістичних послуг не відповідає високим витратам для кінцевих споживачів. За таких умов особливої актуальності набуває розвиток транспортного сектору та необхідність зміни вимог до транспортної інфраструктури, зокрема щодо підвищення якості транспортних послуг і забезпечення сталого розвитку галузі.

Актуальність дослідження. Основний обсяг зовнішньоторговельних перевезень припадає саме на морський транспорт, що зумовлено вдалими географічним розташуванням та готовністю українських портів до збільшення вантажообігу за наявності потреби. Враховуючи, що Україна належить до числа морських держав, морегосподарський комплекс, складовими елементами якого виступають судноплавні компанії та морські торговельні порти, виступає важливою складовою національної економіки.

Водночас основними проблемами галузі сьогодні є зношеність технічних засобів та недосконала організація роботи морських портів, що негативно впливає на рівень конкурентоспроможності галузі та спричиняє відставання за показниками розвитку транспортної інфраструктури. Крім того, показники переробки вантажів та перевезень скоротилися внаслідок анексії півострова Крим та напруженої ситуації в Азовському морі. Перелічене зумовило актуалізацію питання конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України, яка за критеріями якості послуг відстає від країн ЄС.

Такі тенденції зумовили необхідність пошуку і реалізації нових управлінських підходів для підвищення конкурентоспроможності сектору і ефективності діяльності підприємств галузі. Завданням на найближчу перспективу можна вважати необхідність більш тісної інтеграції транспортних морських підприємств у ланцюги поставок з огляду на потребу раціоналізації логістичних операцій та дотримання засад стратегії сталої логістики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним основам процесу формування конкурентних переваг присвячені наукові праці дослідників М.Портера, Бортніка С. М. та Маленицький Д. С. [2], Кібика О.М. [3]; їх реалізації у транспортній галузі – праці Задої В.О.[4], Логутової Т. Г. і Полторацького М.М. [5]. Водночас не у повній мірі у літературних джерелах, присвячених питанням конкурентної позиції транспортної інфраструктури, розглянута проблематика сучасного стану та перспектив розвитку морських портів.

Мета статті полягає у дослідженні проблематики формування та розвитку конкурентних переваг

морської транспортної інфраструктури у сучасних умовах.

Основні результати дослідження показали, що морська галузь належить до числа найбільш глобалізованих та лібералізованих через множинну взаємопов'язаних чинників макро-, мезо- і мікросередовищ (інфраструктура ринку, наявність транспортних вузлів, процедури митного оформлення, кваліфікація спеціалістів, рівень кібербезпеки у портах тощо) та сукупного синергетичного ефекту. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання підвищення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури, судноплавних та морських компаній.

Згідно сучасних підходів, дефініція «морська інфраструктура» не відокремлюється від поняття «транспортна». Тому під морською інфраструктурою ми будемо частину транспортної та виробничої інфраструктури, що задовольняє потреби у транспортному забезпеченні на різних рівнях.

Водночас ототожнення морської інфраструктури з портами не є доречним, оскільки не відображає усі структурні елементи. Відповідно, морську інфраструктуру будемо розглядати з позиції функціональності. При цьому особливості розвитку глобальної економіки засвідчують взаємозалежність морської інфраструктури та рівня розвиненості міжнародної торгівлі. Діяльність морського транспорту має прямий вплив на показники глобальної конкурентоспроможності держави. Так, субіндекс портової інфраструктури України (рис.1) за період з 2016 по 2020 роки знизився зі 108-го до 92-го місця.

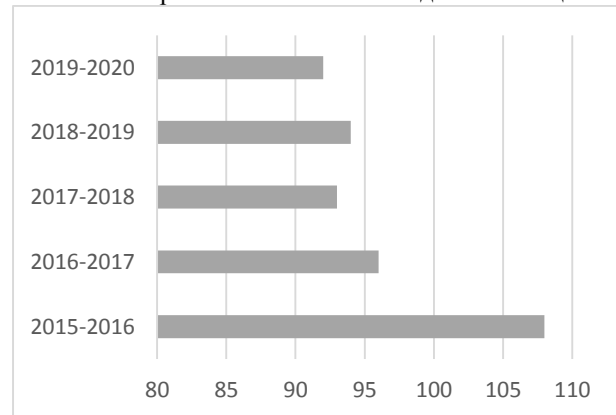

Рис. 1. Показники якості портової інфраструктури України у складі Глобального індексу конкурентоспроможності
Джерело: [6, 7]

Спад показника засвідчує потребу у нових глибоководних портах, відродженні внутрішніх маршрутів, створенні мультимодальної логістичної інфраструктури.

Конкурентоспроможність підприємства морської галузі визначається, беручи до уваги нинішню ринкову позицію та конкурентні переваги у майбутньому.

Згідно загальноприйнятого підходу до трактування конкурентної переваги за М. Портером [1] як будь-якого чинника, що надає можливість підприємству покращити фінансовий результат. Конкурентоспроможність судноплавного підприємства або порту являє собою відповідність ряду

характеристик діяльності (наприклад, технологічних, організаційних, економічних тощо) потребам клієнтів і вимогам ринку. При цьому якщо судноплавне чи портове підприємство зосереджує увагу виключно на власній поведінці чи окремих чинниках впливу без орієнтації на ринкову перспективу, то такий підхід ускладнює утримання конкурентних переваг.

Ринок морського транспорту прийнято розглядати як ринок перевезень (вантажних та пасажирських), при чому ринок вантажних перевезень на міжнародному рівні здійснюється в умовах посиленої конкуренції, коли пропозиція вантажних перевезень перевищує існуючий попит. Такі умови призвели до отримання транспортними операторами переваг, порівняно з меншими за масштабами підприємствами-перевізниками.

Якщо розглядати ринок портових послуг морської галузі на мікрорівні, то тут ті підприємства, у володінні і розпорядженні яких знаходяться один чи декілька портів регіону, використовують для конкурентної боротьби цінові інструменти.

На міжнародному рівні інструментами конкуренції можуть бути макроекономічні переваги у вигляді кращих умов оподаткування портової діяльності, інфраструктурних переваг, кращого нормативно-правового забезпечення тощо. Водночас такі фактори як скорочення державної фінансової підтримки або зміни свободи доступу до ринків можуть негативно вплинути на перебіг конкурентної боротьби, через що підприємства портової діяльності мають гнучко реагувати на ситуацію на ринку [8].

Згідно затвердженої Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року [9], очікується, що ефективність використання перевантажувальних комплексів морських портів зросте до 70-75%, порівняно з базовим показником 2018 року, що склав 48%. Крім того, планується досягнення показника якості послуг морських портів у 2038 році на рівні 5 та більше пунктів (у 2018 для порівняння – 3,8 пункти).

Заходами, які дадуть змогу покращити показники розвитку морської портової галузі та забезпечити покращення її конкурентоспроможності, можуть стати перепрофілювання існуючих потужностей на спеціалізовані багатofункціональні комплекси, гармонізація розвитку припортової інфраструктури, фінансування заходів з адаптації інфраструктури портів.

Перелічені заходи цілком відповідають стратегії сталої логістики, яка має забезпечити чотири пріоритетні напрями розвитку до 2030 року, а саме забезпечення: функціонування конкурентної та ефективної транспортної системи; інноваційного розвитку транспортного сектора; соціально безпечного, екологічного та енергоефективного транспорту; безперешкодної мобільності та регіональної інтеграції [10].

Запропонована Світовим банком Стратегія сталої логістики, охоплює профільні логістичні та суміжні логістичні послуги у сфері вантажних перевезень, виокремлюючи питання морських перевезень та портів як окремі орієнтири у розподілі вантажопотоків.

Прийняття рішень на засадах сталого розвитку передбачає врахування їх наслідків для майбутніх поколінь, що особливо важливо для транспортного сектору як тієї галузі, яка дозволяє реалізувати наявні та потенціальні конкурентні переваги (рис. 2).

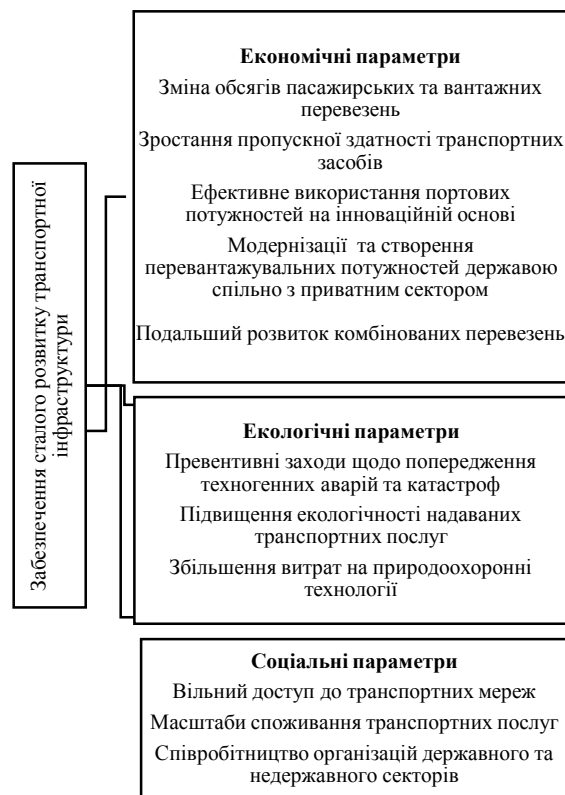

Рис.2 Параметри сталого розвитку транспортної інфраструктури

Враховуючи наведені параметри сталого розвитку транспортної інфраструктури, можна виокремити такі його принципи: рівноважності та збалансованості (поєднання економічних, екологічних та соціальних складових); відповідальності (забезпечення колективної безпеки та соціального партнерства); раціональності природокористування (переважання новітніх та інноваційних методів і технологій).

На рівні транспортного підприємства найважливішими принципами, які регламентують практичне втілення стратегії сталого розвитку, є такі: цілісності (передбачається взаємодія операційної, інвестиційної і фінансової компонент); пристосовуваності (швидка адаптація до змінних умов середовища функціонування); динамічності (за рахунок наявності зворотного зв'язку зміни в одному з секторів діяльності підприємства призводять до змін у інших).

Сталість транспортної інфраструктури означає використання такої моделі управління транспортною сферою, за якою модернізація інфраструктурних об'єктів відбувається одночасно з реалізацією комплексу заходів щодо соціально-економічного розвитку держави, що будуть націлені на високий пріоритет свободи пересування та забезпечення ефективної логістики товарообігу.

Висновки і пропозиції. З точки зору логістики ключовими заходами щодо підвищення логістичної ефективності портових операцій виступає усунення перешкод у створенні нових потужностей чи реорганізації існуючих та покращення їх використання завдяки пришвидшенню оборотності портів.

Загалом забезпечення сталого розвитку транспортної інфраструктури стимулюватиме зміцнення інституційного потенціалу та пришвидшення економічного зростання.

Необхідними умовами формування сталої транспортної інфраструктури виступають: покращення інвестиційного клімату транспортної галузі, активізація діяльності транспортних підприємств, підвищення продуктивності праці, розвиток конкурентного ринку і покращення взаємодії між судноплавними і морськими транспортними компаніями.

Перебудова транспортної інфраструктури відповідно до засад сталого розвитку надасть можливість вирішити наступні завдання: покращення показників мобільності, підвищення конкурентоспроможності та ефективності пасажирських та вантажних перевезень.

Список літератури

1. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость: пер. с англ. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с.
2. Бортник С. М., Маленицький Д. С. Забезпечення конкурентної стратегії підприємства та підходи до її вивчення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 7 (Ч. 1). С. 40–44.
3. Кібік О.М. Формування конкурентних переваг підприємств морського транспорту України / О.М. Кібік, В.В. Жихарева // Економічні інновації. 36. наук. пр. – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2011. – Вип. 45. – С. 97-103.
4. Задоя В. О. Щодо питання удосконалення системи управління інфраструктурою залізничного транспорту в умовах ринку. Огляд економіки транспорту та менеджменту. (10). 2015.
5. Логутова Т. Г., Полторацький М.М. Сучасний стан транспортної інфраструктури України. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Вип. 2(2). С. 8-14.
6. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
7. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. URL:

<https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>

8. Маслак О. І., Квятковська Л. А., Кулінічев П. К. Конкуренція: її сутність та особливості в умовах глобалізації. Технологічний аудит і резерви виробництва. № 3. 2014. С. 57–61.
9. Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-p#Text>
10. Міністерство інфраструктури України. Стратегія сталої логістики та План дій для України. URL: <https://mtu.gov.ua/files/Logistics.pdf>

References (transliterated)

1. Porter, M. (2005), *Konkurentnoye preimushchestvo: Kak dostich vysokogo rezultata i obespechit yego ustoychivost* [Competitive advantage: how to achieve high results and ensure its sustainability], Trans. from English, Alpina Biznes Bucs, Moscow, Russia, 715 p.
2. Bortnik, S.M. and Malenytskyi, D.S. (2016), *Zabezpechennya konkurentnoyi stratehii pidpryemstva ta pidkhody do yiyi vyvchennya* [Providing competitive strategy and approaches to its study], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seria: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo, Vydavnychiy dim «Helvetyka», issue 7 (part 1), pp. 40–44.
3. Kibik O.M., ZHihareva V.V. (2011). *Formuvannya konkurentnih perevag pidpriemstv morskogo transportu Ukrainy* [Formation of competitive advantages of the enterprises of maritime transport in Ukraine]. *Ekonomichni innovacii*. Publ. Odessa: IPREED NAN Ukrainy, no. 45, pp. 97-103.
3. Zadoya, V.O. (2015), *Shchodo pytannya udoskonalennya systemy upravlinnya infrastrukturoyu zaliznychnoho transportu v umovakh rynku* [On the issue of improving the management system of railway transport infrastructure in market conditions], *Ohlyad ekonomiky transportu ta menedzhmentu*, vol. 10, pp. 37–47.
4. Logutova, T.G. & Poltoratskiy, M.M. (2015), *Suchasnyy stan transportnoyi infrastruktury Ukrainy* [Modern state of a transport infrastructure of Ukraine], *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, vol. 2(2), pp. 8-14.
5. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
6. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>
7. Maslak, O. I., Kviatkovska, L. A., Kulnichev, P. K. (2014). *Konkurentsia: yii sutnist ta osoblyvosti v umovakh hlobalizatsii* [Competition: its essence and features in the context of globalization]. *Tekhnologicheskij audit i rezervy proizvodstva*. vol 3. pp. 57–61 [in Ukrainian].
8. On approval of the Strategy for the development of seaports of Ukraine for the period up to 2038. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-p#Text>
9. Ministry of Infrastructure of Ukraine. Sustainable Logistics Strategy and Action Plan for Ukraine. URL: <https://mtu.gov.ua/files/Logistics.pdf>

Надійшла (received) 07.12.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Маслак Ольга Іванівна (Маслак Ольга Ивановна, Maslak Olga Ivanivna) – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського; м. Кременчук, Україна; ORCID: 0000-0001-6793-4367; e-mail: omaslak2017@gmail.com

Яковенко Ярослава Юрївна (Яковенко Ярослава Юрьевна, Yakovenko Yaroslava Yurivna) – асистент кафедри економіки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського; м. Кременчук, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5042-2701>; e-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com